

الگوی تحلیلی اثربخشی سازمان‌های محلی اجتماع‌محور بر سرمایه اجتماعی نواحی روستایی بخش بندپی شرقی شهرستان بابل^۱

فرامرز بریمانی (استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران)

f.barimani@umz.ac.ir

حمید جلالیان (دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران)

hamidjalalian@khu.ac.ir

وحید ریاحی (دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران)

vrali2005@yahoo.com

مرتضی مهرعلی تبار فیروزجائی (دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران، نویسنده مسئول)

mortezamehralitabar@gmail.com

صص ۹۴ - ۷۱

چکیده

اهداف: پژوهش حاضر با هدف تحلیل جایگاه سازمان‌های محلی اجتماع‌محور بر سرمایه اجتماعی، تأثیر انجمن‌های اعتبار و پسانداز را بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در ناحیه روستایی بخش بندپی شرقی شهرستان بابل بررسی کرده است. **روش:** پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از حیث گردآوری داده‌ها، توصیفی - پیمایشی و از لحاظ نوع داده، کمی است. اعضای انجمن‌ها جامعه آماری پژوهش هستند که مطابق با فرمول کوکران، ۲۱۵ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند و داده‌ها از طریق پرسش‌نامه گردآوری شده است. داده‌ها با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول و دوم و آزمون آماری فریدمن در چهارچوب نرم‌افزارهای بسته آماری برای داده‌های اجتماعی و مدل‌سازی معادلات ساختاری تجزیه و تحلیل شده است. **یافته‌ها/ نتایج:** بیشترین تأثیر انجمن‌ها بر سرمایه اجتماعی مربوط به بعد حمایت می‌شود که نمره میانگین آن برابر با ۴/۳۸ است. پس از آن، ابعاد آگاهی، مشارکت،

۱. این مقاله مستخرج از رساله دکتری آقای مرتضی مهرعلی تبار فیروزجائی به راهنمایی دکتر حمید جلالیان، دکتر فرامرز بریمانی و مشاوره دکتر وحید ریاحی در دانشگاه خوارزمی است.

انسجام و اعتماد به ترتیب با نمرات میانگین ۴/۲، ۴/۱، ۳/۹۱، ۳/۸۳ به ترتیب در رتبه‌های دوم تا پنجم قرار گرفته‌اند. همچنین، یافته‌ها نشان می‌دهد که الگوی نظری تأیید شده قابلیت تبیین ۶۹ درصد از تغییرات متغیر مشارکت، ۷۰ درصد از تغییرات متغیر انسجام، ۵۹ درصد از متغیر آگاهی، ۶۸ درصد از متغیر حمایت و ۸۰ درصد از تغییرات متغیر اعتماد را دارا است.

نتیجه‌گیری: سازمان‌های محلی اجتماع‌محور الگوی مناسبی برای تولید سرمایه اجتماعی در نواحی روستایی هستند. آنان با ایجاد بستر ارتباط جمعی عینی، بر مصادیق سرمایه اجتماعی همچون آگاهی، حمایت، اعتماد، مشارکت و انسجام جامعه عمل پوشانده‌اند. در نهایت، پیشنهاد می‌شود که با توجه به تأکید رویکردهای اجتماع‌محور در برنامه‌ریزی‌های توسعه روستایی، این نهادها می‌توانند ابزار مناسبی برای تقویت سرمایه اجتماعی باشند.

کلیدواژه‌ها: سازمان اجتماع‌محور، انجمن اعتبار و پس‌انداز، سرمایه اجتماعی، بندپی - شرقی، شهرستان بابل

۱. مقدمه

امروزه، در مباحث توسعه به‌طور عام و توسعه روستایی به‌طور خاص، اهمیت دادن به مقوله سرمایه اجتماعی بسیار مهم تلقی می‌شود (ولکاک و نارایان^۱، ۲۰۰۰ الف؛ ابرایان^۲، ۲۰۰۰؛ لیتو^۳، ۲۰۰۱؛ هراتز^۴، ۲۰۰۸؛ ماجدی و لهسایی زاده، ۱۳۸۵؛ شادی‌طلب و کرمانی، ۱۳۸۷؛ ماجدی و لهسایی زاده، ۱۳۸۸؛ میری، جوان، افراخته، ولایتی و شایان، ۱۳۸۹؛ شیروانیان و نجفی، ۱۳۹۰؛ خانی، قدیری معصوم و ملکان، ۱۳۹۲؛ افراخته، عزیزی و مهرعلی - تبارفیروزجایی، ۱۳۹۳)؛ از این رو، بسیاری از کارشناسان توسعه روستایی، ارتقای سطح سرمایه اجتماعی را به‌عنوان یکی از راهبردهای توسعه روستایی مورد توجه قرار داده‌اند؛ اما، سؤال این است که با توجه به اهمیت سرمایه اجتماعی، چگونه می‌توان سطح آن را در نواحی روستایی ارتقا داد؟ در واقع، بحث درباره شناخت منابع فراهم‌کننده سرمایه اجتماعی و تقویت آن‌ها

1. Woolcock & Narayan
2. O Brien
3. Lehto
4. Herath

است. در این راستا، پژوهشگران از منابعی نظیر خانواده، مدارس و دیگر نهادهای آموزشی، اصناف و مشاغل، نهادهای مدنی و اجتماعات محلی یاد می‌کنند که منابع یادشده همگی اهمیت بسزایی در ایجاد سرمایه اجتماعی دارند؛ اما، اهمیت نهادهای مدنی یا سازمان‌های اجتماع محور بیشتر از دیگر منابع است (ولکاک و نارایان، ۲۰۰۰؛ گروتارت و وان باستلا، ۲۰۰۲؛ پاتنام^۲، ۱۳۸۰؛ کلانتری و همکاران، ۱۳۸۸). در کشور ایران، با وجود سابقه فرهنگی-تاریخی طولانی، زمینه مساعدی برای تشکیل تشکلهای مردمی در زمینه‌های گوناگون فراهم شده است؛ به صورتی که این تشکلهای به صورت هزاران خرده فرهنگ در پهنه جغرافیایی درسراسر کشور ظهور یافته‌اند (سلمانی، تقی پور، رمضانزاده لسبوئی، پراونه جلیلی، ۱۳۸۷، ص. ۲۱). از جمله این سازمان‌ها، سازمان‌های مالی اجتماع محور هستند که متشکل از افرادی همگون هستند که برای مواجهه با مشکلات مشترک تشکیل می‌شوند که می‌توان نوع خاصی از آن‌ها را با عنوان انجمن‌های اعتبار و پس انداز روستایی نام برد که افراد عضو آن‌ها ترغیب می‌شوند، به صورت مرتب پس انداز کنند و علاوه بر به دست آوردن انضباط مالی در فرایند عضویت در شبکه‌ها از وام آن‌ها نیز برخوردار می‌شوند. مصادیقی از این تشکلهای که در پهنه جغرافیایی بخش بندپی شرقی شهرستان بابل وجود دارند، از سابقه طولانی برخوردار هستند و ریشه عمیقی در فرهنگ و تاریخ این منطقه دارند؛ از این رو، در راستای بررسی فرض اصلی پژوهشگر؛ یعنی، تأثیر سازمان‌های اجتماع محور بر توسعه سرمایه اجتماعی روستاییان، هدف پژوهش حاضر این است که بررسی کند مؤلفه‌های گوناگون سرمایه اجتماعی به چه میزان از این گونه سازمان‌ها متأثر می‌شوند. به عبارت دیگر، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ‌گویی به این پرسش است که آیا سازمان‌های محلی اجتماع محور در شکل انجمن‌های اعتبار و پس انداز در نواحی روستایی مورد مطالعه، توانسته‌اند موجب ارتقای سطح سرمایه اجتماعی شوند یا خیر؟

۲. پیشینه تحقیق

پژوهش‌های متعدد نشان می‌دهد که سازمان‌های اجتماعی مردم نهاد، سرمایه اجتماعی را پدید می‌آورند و دستیابی به بسیاری از هدف‌های توسعه را از مسیر کم هزینه‌تر برای جامعه فراهم می‌کنند

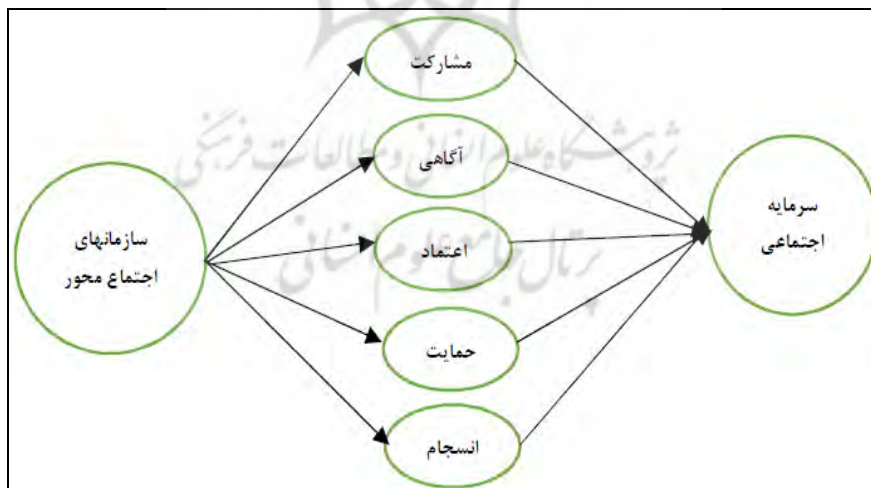
1. Grootaert & van Bastelaer
2. Putnam

(کرمب^۱، ۲۰۰۴؛ کلمن، ۱۳۷۷؛ احمدی فیروزجایی، صدیقی و محمدی، ۱۳۸۵). برخی بر این اعتقاد هستند که توسعه سازمان‌های مردم‌نهاد و شبکه‌های اجتماعی در مناطق شهری و روستایی همان سرمایه اجتماعی است که باعث شکل‌گیری اعتماد، همکاری، حمایت و انسجام می‌شود (پاتنام، ۱۹۹۳) و همچنین، این‌گونه سازمان‌ها بر افزایش مشارکت، حمایت و آگاهی اعضای آن‌ها مؤثر بوده‌اند (پرمچاندر و همکاران^۲، ۲۰۰۷؛ راتینام^۳، ۲۰۱۰). سازمان‌های مالی اجتماع‌محور با فراهم‌ساختن بستر مشارکت روستاییان احساس مسئولیت و انسجام و اتحاد روستاییان را در رفع موانع و مشکلات آن‌ها فراهم کرده‌اند (کولین^۴، موردچ^۵، روترفورد^۶ و روتون^۷، ۲۰۰۹). به‌عبارت‌دیگر، افزایش اعتماد بین روستاییان در اثر سازمان‌های محلی روستایی باعث به اشتراک‌گذاری اطلاعات، اعتماد و کاهش رفتارهای فرصت‌طلبانه می‌شود و از این رهگذر، موجب سهولت در تصمیم‌گیری‌های جمعی و ارتقای سرمایه اجتماعی می‌شود (یوسف^۸، ام‌جایا^۹ و جی‌جایا^{۱۰}، ۲۰۰۹). در این راستا، می‌توان اذعان داشت که سازمان‌های مردم‌نهاد نظیر انجمن‌های محلی، تعاونی‌ها، تشکل‌ها و غیره، به‌لحاظ دار بودن ظرفیت هماهنگی و ایجاد شبکه‌ای از روابط اجتماعی برای مشارکت در جهت رشد اجتماعی همراه با عدالت، به‌عنوان بهترین سازوکار برای ارتقای سطح سرمایه اجتماعی محسوب می‌شوند (سیمونز و بیرچال^{۱۱}، ۲۰۰۸). تعاونی‌ها و تشکل‌های اجتماع‌محور با گسترش مشارکت و تعامل اعضا و همچنین، افزایش آگاهی و توان‌های فردی و اجتماعی موجب تقویت سرمایه اجتماعی در سطوح محلی و منطقه‌ای می‌شوند (هونگ و اسپورلد^{۱۲}، ۲۰۰۷). افزون‌براین، این‌گونه سازمان‌ها بر ارائه فرصت‌های اجتماعی به افراد برای عضویت در گروه‌های اجتماعی بیشتر، ارائه فرصت‌های اجتماعی برای بسط روابط اجتماعی و شبکه شخصی افراد، ارائه فرصت‌های اجتماعی برای ابراز عقیده و پیشنهاد راه‌حل در عرصه عمومی و ارائه فرصت اجتماعی برای مشارکت در تصمیم‌گیری‌های عمومی تأثیر مثبت دارند (شارع‌پور، ۱۳۸۰). در ارتباط با رابطه بین نهادهای مردمی و

1. Cramb
2. Premchander
3. Ratinam
4. Collins
5. Morduch
6. Rutherford
7. Ruthven
8. Yusuf
9. Ijaiya
10. Ijaiya
11. Simmons & Birchall
22. Hong & Sporleder

درمان اعتیاد، نتایج یک مطالعه نشان می‌دهد که سازمان‌های اجتماع محور فراهم‌کننده اعتماد رسمی و غیررسمی، مشارکت و احساس تعلق رسمی هستند که با تقویت سرمایه اجتماعی بر اهداف مدنظر جامعه عمل می‌پوشانند (رحیمی، اسماعیلی، نوری و مهدوی، ۱۳۹۰).

در ادامه، در راستای ارائه پیشنهاد پژوهش‌های مربوط به نقش سازمان اجتماع محور بر توسعه سرمایه اجتماعی، می‌توان به تأثیر این‌گونه سازمان‌ها بر اعتماد، مشارکت، افزایش اطلاعات، آگاهی، درک متقابل و رضایت از زندگی (کلانتری و همکاران، ۱۳۸۸)، مشارکت در اجتماع محلی، عمل‌گرایی در بافت اجتماعی، احساس اعتماد، پیوندهای همسایگی، پیوندهای خانوادگی، ظرفیت پذیرش تفاوت‌ها (رستمی، علی‌آبادی و بقائی ۱۳۹۲)، همیاری، اعتماد و تعامل (شیری و مرشدی، ۱۳۸۹)، جلب مشارکت محلی، شفاف‌سازی و پاسخ‌گویی، انسجام و یکپارچگی، اعتماد و همبستگی (آریان‌پور، ۱۳۸۷) و اعتماد به غریبه‌ها، اعتماد بین‌فردی، مبادله اطلاعات، تعاون اجتماعی و شبکه روابط غیررسمی (علی‌بیگی و جعفری-نیا، ۱۳۸۹) اشاره کرد که همگی تأییدکننده تأثیر سازمان‌های اجتماع محور بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی هستند. در نهایت، با بررسی پیشنهاد پژوهش چنین می‌توان گفت که سازمان‌های اجتماع محور با ایجاد همدستی و همدلی میان افراد عضو، از رهگذر ارتقای میزان مؤلفه‌هایی نظیر مشارکت، آگاهی، اعتماد، حمایت و انسجام موجب شکل‌یابی سرمایه اجتماعی در آن جامعه می‌شوند (شکل ۱):

شکل ۱ - مدل نظری پژوهش

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

۳. روش شناسی تحقیق

۳.۱. روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از حیث گردآوری داده‌ها، توصیفی - پیمایشی و از لحاظ، نوع داده کمی است. در این راستا، مطابق با فرمول کوکران، از جامعه آماری متشکل از ۴۷۳ نفر، ۲۱۵ نفر به‌عنوان افراد نمونه انتخاب شدند و مطابق با شیوه نمونه‌گیری طبقه‌ای، پرسش‌نامه‌های محقق ساخته توزیع شدند (p و q برابر با ۰/۵ و با سطح اطمینان ۰/۹۹ درصد). جامعه آماری پژوهش انجمن‌های اعتبار و پس‌انداز روستایی روستاهای منطقه بندپی شرقی هستند که با توجه به عدم ثبت آن‌ها در نهادهای قانونی و رسمی، پژوهشگر توانست به‌صورت میدانی در مدت انجام پژوهش، ۲۶ مورد از آن‌ها را شناسایی کند که از تعداد اعضای متفاوت تشکیل شده‌اند (جدول ۱):

جدول ۱- جامعه آماری پژوهش

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

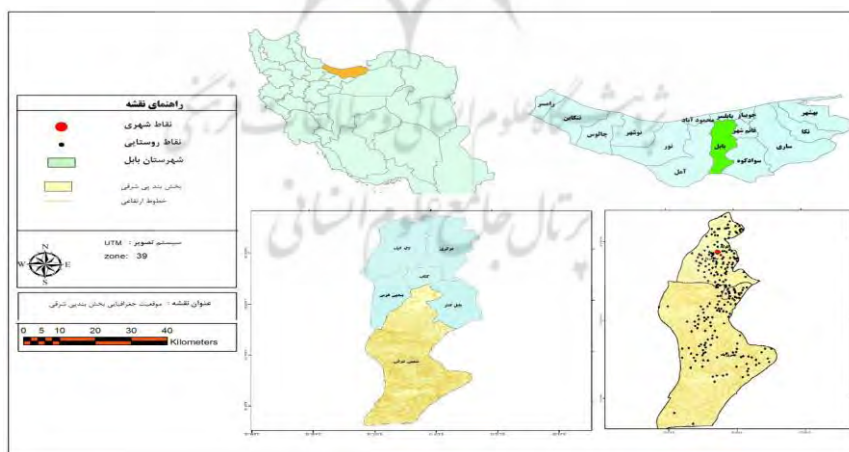
ردیف	نام روستای دارای صندوق	تعداد اعضا	ردیف	نام روستای دارای صندوق	تعداد اعضا	ردیف	نام روستای دارای صندوق	تعداد اعضا
۱	زربوت	۱۵	۱۰	سماکوش محله	۱۲	۱۹	کریستو	۱۸
۲	فیروزجاه ثابت	۱۶	۱۱	فک	۲۷	۲۰	هشتری	۱۷
۳	گاوزن محله	۲۱	۱۲	کوهپایه سرا	۱۹	۲۱	اری	۲۶
۴	چالرز	۲۰	۱۳	لمسوکلا	۱۸	۲۲	درازکش	۲۷
۵	پرمینا و شمیمون	۱۷	۱۴	هلی‌بن	۱۴	۲۳	ویشگون	۱۹
۶	دهچر	۱۴	۱۵	تورسو	۹	۲۴	خلیل‌کلا	۱۶
۷	جلیرود	۱۹	۱۶	چاسرکا	۱۷	۲۵	مرتع بلکرون	۱۹
۸	میرملک	۲۶	۱۷	ویتله	۲۷	۲۶	اسبو	۱۰
۹	کرین	۱۹	۱۸	کامل‌چوسر	۱۱			
مجموع			تعداد کل انجمن‌ها: ۲۶			تعداد کل اعضا: ۴۷۳		

پرسش‌نامه تدوین شده برای گردآوری داده‌ها مطابق با ادبیات نظری، دربرگیرنده پنج متغیر و ۲۵ گویه است. برای سنجش پنج متغیر حمایت، مشارکت، اعتماد، انسجام و آگاهی، به ترتیب ۵، ۴، ۴، ۵ و ۷ گویه مدنظر قرار گرفته‌اند که شرح تفصیلی گویه‌ها به‌همراه نمرات آن‌ها در جدول شماره (۴) نمایش داده شده است. مقیاس اندازه‌گیری براساس طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت است که گزینه‌های آن از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق است. تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش با استفاده از مدل‌یابی معادلات ساختاری در رویکرد

حداقل مربعات جزئی انجام شده است؛ از این رو، تحلیل داده‌ها در این شیوه مبتنی بر طی دو مرحله ارزیابی مدل اندازه‌گیری (روایی و پایایی) و ارزیابی مدل ساختاری است؛ بنابراین، در بخش تحلیل یافته‌ها، به تفصیل روایی و پایایی پژوهش تبیین می‌شود. نرم‌افزار بسته آماری برای داده‌های اجتماعی^۱ و مدل‌سازی معادلات ساختاری (حداقل مربعات جزئی)^۲ ابزار تحلیل داده‌ها هستند.

۳. منطقه مورد مطالعه

محدوده جغرافیایی مورد مطالعه، روستاهای کوهستانی - جنگلی بخش بندپی شرقی شهرستان بابل است. این بخش بین ۳۵ درجه و ۵۴/۵ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۲۳/۲ دقیقه عرض شمالی و بین ۵۲ درجه و ۳۱ دقیقه تا ۵۲ درجه و ۴۴/۱ دقیقه طول شرقی واقع شده است (رفعیان، درویش‌صفت و نمیرانیان، ۱۳۸۵). بخش بندپی شرقی، از لحاظ توپوگرافی شامل بخش‌های جلگه‌ای، جنگلی و کوهستانی است. این بخش از شهرستان بابل با بخش‌های گتاب، بخش بندپی غربی، بخش بابل‌کنار، بخش لفور شهرستان سوادکوه و بخش هراز شهرستان آمل همجوار است و دارای دو دهستان فیروزجاه با وسعت ۴۴۳/۲ کیلومتر مربع و سجادرود با مساحت ۱۸۲/۷ کیلومتر مربع است که در پژوهش حاضر، تمامی روستاهای دارای سکنة دائمی دهستان فیروزجاه و تعدادی از روستاهای دهستان سجادرود؛ یعنی، روستاهایی که در مناطق جنگلی واقع شده‌اند، مدنظر قرار گرفته شده‌اند (شکل ۲):

شکل ۲ - موقعیت جغرافیایی بخش بندپی شرقی در شهرستان بابل

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

1. spss
2. smart ° PLS

۴. مبانی نظری تحقیق

فوکویاما^۱ معتقد است که سرمایه اجتماعی مجموعهٔ هنجارهای موجود در سازمان اجتماعی است که موجب ارتقای سطح همکاری‌های اعضای آن می‌شود و از این طریق هزینه‌های ارتباطات و مبادلات بین اعضا را کاهش می‌دهد (فوکویاما، ۱۳۷۹، ص. ۵). وی در تعریف سرمایه اجتماعی، از وجود ارزش‌ها و هنجارهای غیررسمی در یک سازمان سخن می‌گوید و معتقد است که سرمایه اجتماعی را به‌سادگی می‌توان به‌عنوان وجود مجموعهٔ معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی یک سازمان تعریف کرد که اعضای که همکاری و تعاون میانشان مجاز است، در آن سهیم هستند (قالیبافان، ۱۳۹۱، ص. ۵۸). پاتنام سرمایه اجتماعی را به‌عنوان اعتماد، هنجار و شبکه‌های پیوند تعریف می‌کند و اشکال کنش جمعی و همکاری‌های مشارکتی بین افراد را به‌عنوان تقویت‌کننده و منابع سرمایه اجتماعی می‌پندارد (ویتر^۲، ۲۰۰۰، ص. ۲۱۳) که می‌توانند با ایجاد و تسهیل امکانات هماهنگ، کارایی جامعه را افزایش دهند. به نظر وی، سرمایه اجتماعی در گروه‌های مدنی و دینی، پیوندهای خانوادگی، شبکه‌های اجتماعی غیررسمی، دوستان و خویشاوندان، هنجار عمل متقابل، داوطلب شدن و اعتماد نهفته است (پاتنام، ۱۳۸۰، ص. ۲۵۱). به عقیدهٔ نارایان^۳، استفاده از شکل گستردهٔ تعاونی‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد در جامعه، به‌عنوان تقویت بنیان‌های سرمایه اجتماعی است؛ زیرا، سرمایه اجتماعی به سرمایه‌ای اطلاق می‌شود که از طریق ایجاد ارتباط قوی بین اعضای یک گروه باعث به‌وجود آمدن پیامدهایی نظیر انتقال دانش و فناوری، کسب اطلاعات و تلاش برای حل مشکلات مشترک می‌شود که این ویژگی‌ها را می‌توان در سازمان‌های مردم‌محور یافت (سپهردوست و زمانی‌شبخانه، ۱۳۹۲، ص. ۱۳۱). همچنین، بوردیو^۴ سرمایه اجتماعی را مجموع منابع بالقوه و بالفعلی می‌داند که نتیجهٔ مالکیت شبکه‌ای از روابط نهادی شدهٔ بین افراد و به‌عبارت‌ساده‌تر، عضویت در یک گروه برای دستیابی به منابع آن گروه است؛ البته، سرمایه اجتماعی مستلزم شرایطی به‌مراتب بیش از وجود صرف شبکه‌ها و سازمان‌های ارتباط جمعی است. در واقع، سازمان فراهم‌کنندهٔ ارتباط جمعی باید از نوع خاصی باشد که دارای ویژگی‌های مثبت و مبتنی بر اعتماد باشد (موسوی، ۱۳۸۵، ص. ۷۰). از دیدگاه بوردیو، منابع سرمایه اجتماعی موقعیت‌ها، روابط در گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی هستند که دسترسی به فرصت‌ها، اطلاعات، منابع مادی و موقعیت اجتماعی را برای افراد افزایش می‌دهد

1. Fukuyama
2. Winter
3. Narayan
4. Bourdieu

(باقری، ۱۳۸۵، ص. ۸۹). کلمن^۱ معتقد است که سازمان‌های اجتماع‌محور، سرمایه اجتماعی را پدید می‌آورند؛ به طوری که عضویت در این گونه سازمان‌ها معیاری برای سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود. در واقع، هر زمان یک جامعه بتواند مشارکت اعضای خود را برای دستیابی به مسئله خاصی جلب کند، گفته می‌شود که آن جامعه دارای سرمایه اجتماعی است (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۰، ص. ۴۷). در ارتباط با همکاری‌های داوطلبانه اعضا در سازمان‌های اجتماع‌محور، اوسلانر^۲ بر این اعتقاد است که اعضای که در چنین سازمان‌های فعالیت می‌کنند، از رفتارهای مدنی‌ای برخوردار هستند که با بسترسازی برای رفتارهای داوطلبانه، رشد سرمایه اجتماعی فراهم می‌شود (فیروزآبادی، ۱۳۸۴، ص. ۸۸). هالپرن^۳ نیز برای تحلیل علل شکل‌گیری سرمایه اجتماعی یک چهارچوب سه سطحی خرد، میانه و کلان را ارائه می‌کند که در سطح خرد به مواردی مانند ویژگی‌های بیولوژیک، شخصیت، سن، خانواده، طبقه، آموزش، کار، تلویزیون، مصارف شخصی و دین اشاره می‌کند. در سطح میانه، عواملی مانند جامعه مدنی و فعالیت‌های انجمنی، مدرسه و جامعه، ناهمگنی‌های قومی و اجتماعی، تحرک اجتماعی، حمل و نقل و رفت و آمد و محیط فیزیکی و طراحی شهری قرار دارند. هالپرن، در سطح کلان به عواملی مانند فرهنگ، اقتصاد، نهادها، ساختار اجتماعی و نظام سلسله‌مراتب، نابرابری اقتصادی، بازار نیروی کار، اندازه و نقش دولت رفاه ارزش‌های فردی و انتخاب سبک زندگی اشاره می‌کند (ماجدی و لهسایی‌زاده، ۱۳۸۸، ص. ۱۷۶).

۵. یافته‌های تحقیق

۵.۱. یافته‌های توصیفی تحقیق

بررسی یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد که از ۲۱۵ نمونه آماری، از لحاظ جنسیت، همه آن‌ها مرد و سرپرست خانوار و متأهل بوده‌اند. در زمینه توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بحسب سن، بررسی‌ها نشان داد که بیشتر آن‌ها در رده سنی ۵۰-۴۰ سال قرار داشتند. همچنین، کمترین تعداد پاسخ‌گویان به ترتیب در رده‌های سنی کمتر از ۳۰ سال و بیشتر از ۶۰ سال بودند (جدول ۲):

1. Coleman
2. Oslaner
3. Halpern

جدول ۲ - توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بحسب سن

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

رده سنی	تا سی سال	سی تا چهل سال	چهل تا پنجاه سال	پنجاه تا شصت سال	بالای شصت سال	جمع
فراوانی	۸	۷۱	۸۱	۴۳	۱۲	۲۱۵
درصد	۳/۷۲	۳۳/۰۲	۳۷/۶۷	۲۰	۵/۵۸	۱۰۰

ادامه بررسی داده‌های حاصل از پرسش‌نامه بیانگر این است که از لحاظ سطح تحصیلی، افراد نمونه در سطوح مختلفی قرار دارند؛ به طوری که از کل پاسخ‌گویان، ۸ نفر بی‌سواد، ۳۹ نفر پنجم ابتدایی، ۵۷ نفر تا سوم راهنمایی، ۶۰ نفر از سوم راهنمایی تا زیر دیپلم، ۲۱ نفر دیپلم و ۳۰ نفر بالاتر از دیپلم بودند. همچنین، بررسی داده‌ها از لحاظ متغیر شغل حکایت از این دارد که ۱۵۵ نفر از افراد پاسخ‌گو دامدار، ۱۴ نفر کشاورز، ۶ نفر راننده، ۱۷ نفر کارمند، ۱۷ نفر کارگر روزمزد و ۶ نفر نیز سایر مشاغل را داشتند (جدول شماره ۳):

جدول ۳ - توزیع فراوانی پاسخ‌گویان برحسب تحصیلات و نوع شغل

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد	نوع شغل	فراوانی	درصد
بی‌سواد	۸	۳/۷۲	دامدار	۱۵۵	۷۲/۰۹
تا پنجم ابتدایی	۳۹	۱۸/۱۳	کشاورز	۱۴	۶/۵۱
از پنجم ابتدایی تا سوم راهنمایی	۵۷	۲۷/۱۴	کارمند	۱۷	۷/۹
از سوم راهنمایی تا دیپلم	۶۰	۲۷/۹	کارگر روزمزد	۱۷	۷/۹
دیپلم	۲۱	۹/۷۶	راننده	۶	۲/۷۹
بالاتر از دیپلم	۳۰	۱۳/۹۵	سایر	۶	۲/۷۹
جمع	۲۱۵	۱۰۰	جمع	۲۱۵	۱۰۰

در ادامه بیان یافته‌های پژوهش، نخست توصیفی از وضعیت گویه‌های مربوط به این بخش ارائه می‌شود و سپس، سنجش برازش الگوی اندازه‌گیری مطرح می‌شود. میانگین، انحراف معیار، کوچک‌ترین و بزرگ‌ترین نمره گویه‌های مربوط به سنجش سرمایه اجتماعی در انجمن‌ها به صورتی است که در جدول شماره (۴) ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، بالاترین میانگین متعلق به گویه شماره (۱) است که مقدار آن برابر با ۴/۴۹ است و پایین‌ترین میانگین مربوط به شماره (۲۵) است که رقم آن برابر با ۳/۱۱ می‌باشد (جدول ۴):

جدول ۴ - توصیف گویه‌های مربوط به سنجش سرمایه اجتماعی در انجمن‌ها

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

ردیف	گویه‌ها	بزرگترین	کوچک‌ترین	انحراف معیار	پهنایی
۱	اعضای صندوق در مواقع مشکلات و سختی پشتیبان هم می‌شوند و در برطرف کردن مشکلات روزمره می‌کوشند.	۵	۲	۰/۳۲	۴/۴۹
۲	در مواقعی که فردی مصیبتی دیده است، اعضا دست‌به‌دست هم می‌دهند تا از نظر مالی و عاطفی، فشار کمتری بر او وارد شود.	۵	۳	۰/۶۵	۳/۹۹
۳	اعضای صندوق با گذاشتن پول روی هم موجبات کمک مالی در آبادی روستا را فراهم می‌کنند.	۵	۴	۰/۴۵	۴/۲۳
۴	این صندوق بر کمک‌های مالی روستاییان به همدیگر هم تأثیرگذار می‌باشد.	۵	۲	۰/۴۲	۴/۱۱
۵	اعضای صندوق در مواقعی که کمک یدی و فیزیکی برای گره‌گشایی از مشکلات روستاییان لازم باشد، پای کار می‌آیند.	۵	۲	۰/۸۲	۳/۹۹
۶	صندوق موجب شد ما در کارهای عمران و آبادی مربوط به روستا شرکت کنیم.	۵	۲	۰/۴۶	۳/۶۶
۷	صندوق موجب شده با شورا و دهیار در مورد مسائل روستا هم‌فکری کنیم.	۵	۱	۰/۳۶	۳/۵۹
۸	صندوق موجب شده است که مشارکت مالی ما در زمانی که پولی برای افراد روستایی یا خود روستا نیاز باشد، بیشتر شود.	۵	۲	۰/۶۵	۳/۸۸
۹	صندوق موجب شده تا اعضای آن در مسائل اجتماعی روستا مثل امنیت بیشتر درگیر شوند.	۵	۳	۰/۹۴	۳/۳۶
۱۰	صندوق سوءظن ماها را نسبت به هم کم کرده و موجب شده ما حرف‌های هم را بیشتر باور کنیم.	۵	۳	۰/۵	۴
۱۱	صندوق بر اعتماد روستاییان به همدیگر در خرید و فروش تأثیرگذار می‌باشد.	۵	۴	۰/۵	۴
۱۲	صندوق بر اعتماد افراد در پول قرض دادن و ضامن شدن تأثیرگذار می‌باشد.	۵	۲	۰/۳۶	۴/۲۲
۱۳	صندوق بر میزان اعتماد بین شوراهای روستا و روستاییان تأثیرگذار می‌باشد.	۵	۱	۰/۸۲	۴/۳۶
۱۴	صندوق ما را نسبت به مسائل و مشکلات روستا حساس کرده است.	۵	۲	۱/۱	۳/۹۶
۱۵	صندوق بر کاهش درگیری و نزاع بین افراد عضو تأثیرگذار بوده است.	۵	۲	۰/۹۹	۳/۸۸
۱۶	صندوق احساس برادری و همکاری را در بین اعضا تقویت کرده است.	۵	۲	۰/۹۶	۳/۹۱
۱۷	صندوق موجب شده است هریک از اعضا در مشکلات احساس تنهایی نکنند.	۵	۱	۰/۴۹	۴
۱۸	صندوق بر احساس تعلق خاطر و دلبستگی افراد به روستا و افراد فامیل تأثیرگذار بوده است.	۵	۳	۰/۷۲	۳/۹۹

ادامه جدول ۴

ردیف	گویه‌ها	ب.ب.ب.	انحراف معیار	کوچکترین	بزرگترین
۱۹	صندوق بر کسب آگاهی‌های ما در زمینه فروش محصولات دامی و کشاورزی تأثیرگذار می‌باشد.	۴/۲۲	۰/۳۶	۲	۵
۲۰	صندوق بر کسب آگاهی‌های ما در نگهداری از دام و کشت محصولات کشاورزی تأثیرگذار می‌باشد.	۴/۱۱	۰/۴۴	۲	۵
۲۱	صندوق بر کسب آگاهی‌های ما در زمینه بهداشت و سلامتی ما تأثیرگذار می‌باشد.	۳/۵۲	۰/۸۶	۳	۵
۲۲	صندوق بر کسب آگاهی‌های ما در زمینه حفظ محیط جنگل تأثیرگذار می‌باشد.	۴/۲	۰/۷۱	۱	۵
۲۳	صندوق بر کسب آگاهی‌های ما در زمینه خدمات دامپزشکی تأثیرگذار می‌باشد.	۳/۸۸	۰/۶۶	۲	۵
۲۴	صندوق بر آشنایی ما با وظایف مسئولان محلی تأثیرگذار می‌باشد.	۴/۲۵	۰/۳۳	۲	۵
۲۵	صندوق بر کسب آگاهی درباره مسائل سیاسی کشور تأثیرگذار می‌باشد.	۳/۱۱	۰/۴۵	۳	۵

۲.۵. یافته‌های تحلیلی

طبق روال معمول مدل‌سازی معادلات ساختاری، ابتدا اعتبار سنجی‌های انتخابی برای اندازه‌گیری متغیرهای مکنون بررسی می‌شود. برای این منظور، از تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم استفاده می‌شود. در این پژوهش، برازش الگوی اثربخشی انجمن‌ها بر سرمایه اجتماعی، در سه بخش پایایی شاخص، روایی همگرا و روایی واگرا ارائه می‌شود.

در بخش پایایی شاخص‌ها، معیار سنجش بارهای عاملی گویه‌ها یکی از معیارهای انتخابی است که حد مجاز آن، مقادیر بالاتر از ۰/۵ است. همان‌طور که در جدول شماره (۵) مشاهده می‌شود، در سطح تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول، تمامی گویه‌های مربوط به مؤلفه سرمایه اجتماعی (به غیر از گویه شماره ۲۵) دارای بار عاملی بالاتر از ۰/۵ هستند. در نتیجه در تحلیل نهایی، همه گویه‌ها غیر از گویه شماره ۲۵ وارد مدل نهایی می‌شوند. در سطح تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم نیز مقدار بار عاملی برای متغیر حمایت ۰/۶۰۳، مشارکت ۰/۷۳۳، اعتماد ۰/۶۷۵، انسجام ۰/۵۲۷ و آگاهی ۰/۶۰۹ است که در این سطح، مقدار مقادیر بار عاملی بیانگر برازش مناسب مدل اندازه‌گیری در سطح دوم از تحلیل عاملی است.

آلفای کرونباخ معیار دیگری است که در این قسمت، به عنوان معیاری برای ارزیابی درستی مدل اندازه‌گیری به کار گرفته شده است که حد مجاز برای آن ۰/۷ است. تحلیل‌ها نشان می‌دهد که مقادیر این

معیار برای متغیر حمایت ۰/۷۱۴، مشارکت ۰/۷۶۶، اعتماد ۰/۸۸۸، انسجام ۰/۹۰۰ و آگاهی ۰/۸۶۴ است. همچنین، در سطح تحلیلی مرتبه دوم، این مقدار برای سرمایه اجتماعی ۰/۸۶۰ است؛ از این رو، در هر دو مرتبه تحلیل عاملی تأییدی برازش، الگوی مدنظر از منظر معیار آلفای کرونباخ از پایایی قابل قبولی برخوردار است. معیار پایانی در این بخش، پایایی مرکب^۱ است که همانند آلفای کرونباخ رقم بالاتر از ۰/۷ برای آن قابل قبول است؛ بنابراین، با توجه به خروجی نتایج حاصل از محاسبات در چهارچوب نرم‌افزار مدل‌سازی معادلات ساختاری (حداقل مربعات جزئی)، در سطح اول تحلیل عاملی تأییدی، مقدار CR برای متغیر حمایت ۰/۷، مشارکت ۰/۷۵۶، اعتماد ۰/۷۱۲، انسجام ۰/۷۲۵ و آگاهی ۰/۹۸۲ است. در سطح تحلیلی مرتبه دوم نیز این مقدار برای سرمایه اجتماعی ۰/۶۳۳ است که با توجه به مقادیر مستخرج از تحلیل‌های آماری برازش مناسب الگو از منظر معیار پایایی ترکیبی تأیید می‌شود.

در بخش روایی همگرا از معیار میانگین واریانس استفاده شده است. این معیار نشان‌دهنده میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده بین هر سازه با شاخص‌های خود است و میزان این شاخص باید بالاتر از ۰/۵۰ باشد. با توجه به نتایج جدول شماره (۵)، در مرتبه اول تحلیل عاملی تأییدی شاخص متوسط واریانس استخراج شده^۲ برای متغیر حمایت ۰/۶۳۳، مشارکت ۰/۸۳۳، اعتماد ۰/۶۷۵، انسجام ۰/۷۲۷ و آگاهی ۰/۶۰۹ است. همچنین، در مرتبه دوم تحلیل عاملی تأییدی، مقدار میانگین واریانس برای سرمایه اجتماعی ۰/۵۵۵ است که این مقادیر بر مناسب بودن برازش الگوی مدنظر از منظر شاخص متوسط واریانس استخراج شده صحه می‌گذارد.

جدول ۵ - بارهای عاملی، آلفای کرونباخ، پایایی مرکب و میانگین واریانس الگوی تدوین شده

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

مؤلفه	متغیر	گروه‌ها	تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول				تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم			
			بار عاملی $q > 0/5$	آلفای کرونباخ $\alpha > 0/7$	مرکب پایایی $\rho > 0/7$	میانگین واریانس $AVE > 0/5$	بار عاملی $q > 0/5$	آلفای کرونباخ $\alpha > 0/7$	مرکب پایایی $\rho > 0/7$	میانگین واریانس $AVE > 0/5$
حمایت اجتماعی	حمایت	Q1	۰/۵۲۳	۰/۷۱۴	۰/۷۰۰	۰/۶۳۸	۰/۶۰۳	۰/۸۶۰	۰/۶۳۳	۰/۵۵۵
		Q2	۰/۷۳۳							
		Q3	۰/۵۹۲							
		Q4	۰/۵۱۱							

1. Composite Reliability
2. AVE

ادامه جدول ۵

مؤلفه	متنبر	گویه‌ها	تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول				تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم			
			بارعاملی $q > 0/5$	آلفای کرونباخ $\alpha > 0/7$	مرب $\rho > 0/7$ پایایی	میانگین واریانس $AVE > 0/5$	بارعاملی $q > 0/5$	آلفای کرونباخ $\alpha > 0/7$	مرب $\rho > 0/7$ پایایی	میانگین واریانس $AVE > 0/5$
سرمایه اجتماعی	مشارکت	Q5	۰/۵۹۹	۰/۷۱۴	۰/۷۰۰	۰/۶۳۸	۰/۶۰۳	۰/۵۵۵	۰/۶۳۳	۰/۸۶۰
		Q6	۰/۶۰۴	۰/۷۶۶	۰/۷۵۶	۰/۵۱۰	۰/۷۳۳			
		Q7	۰/۵۰۸							
		Q8	۰/۷۰۱							
		Q9	۰/۷۲۲							
	اعتماد	Q10	۰/۶۱۸	۰/۸۸۸	۰/۷۱۲	۰/۵۰۰	۰/۶۷۵			
		Q11	۰/۶۳۶							
		Q12	۰/۶۰۹							
		Q13	۰/۵۶۰							
	انسجام	Q14	۰/۵۷۷	۰/۹۰۰	۰/۷۲۵	۰/۶۹۲	۰/۵۲۷			
		Q15	۰/۵۱۱							
		Q16	۰/۵۲۲							
		Q17	۰/۶۹۹							
	آگاهی	Q18	۰/۸۱۱	۰/۸۶۴	۰/۹۸۲	۰/۴۹۲	۰/۶۰۹			
		Q19	۰/۶۰۴							
		Q20	۰/۷۰۳							
		Q21	۰/۶۰۰							
		Q22	۰/۷۴۳							
		Q23	۰/۶۱۱							
		Q24	۰/۵۳۰							
		*Q25	۰/۲۱۹							

برای بررسی روایی تشخیصی^۱ یا واگرایی مدل اندازه‌گیری، در نرم‌افزار مدل‌سازی معادلات ساختاری (حداقل مربعات جزئی)، از آزمون فورنل-لارکر^۲ استفاده می‌شود. این معیار به دنبال این است که نشانگرهای هر سازه، در نهایت تفکیک مناسبی را به لحاظ اندازه‌گیری نسبت به سازه‌های دیگر مدل فراهم کنند. به عبارت ساده‌تر، هر نشانگر فقط سازه خود را اندازه‌گیری کند و ترکیب آن‌ها به گونه‌ای باشد که تمام

1. Discriminant Validity
2. Fornell & Larcker

سازه‌ها به‌خوبی از یکدیگر تفکیک شوند. برای بررسی روایی تشخیصی، ریشه دوم میانگین واریانس استخراج شده به‌کار برده شده است.

همان‌طور که از خروجی تحلیل‌ها برداشت می‌شود، جذر میانگین واریانس استخراج شده هر متغیر پنهان، بیشتر از حداکثر همبستگی آن متغیر پنهان با متغیرهای پنهان دیگر است که نشان می‌دهد روایی تشخیصی مدل اندازه‌گیری مورد بررسی مناسب است (جدول ۶):

جدول ۶- نتایج شاخص فورنل - لارکر برای مدل اندازه‌گیری تأثیر انجمن بر سرمایه اجتماعی

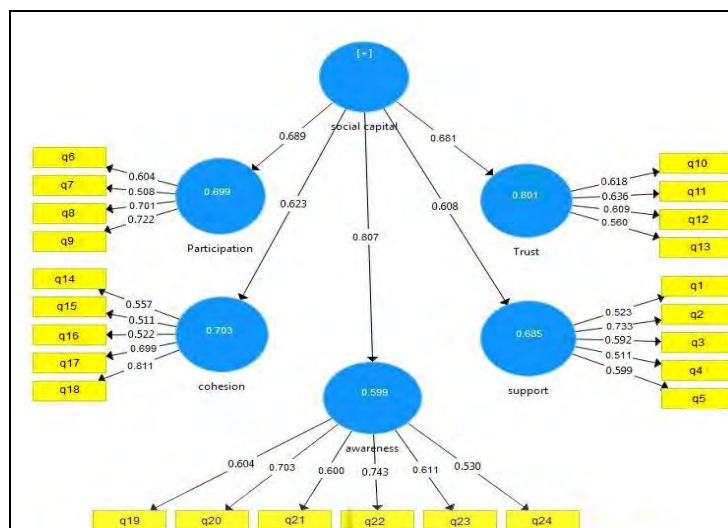
مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

مؤلفه‌ها	حمایت	مشارکت	اعتماد	انسجام	آگاهی
حمایت	۰/۸۸۷				
مشارکت	۰/۶۷۱	۰/۹۴۴			
اعتماد	۰/۳۲۵	۰/۲۳۵	۰/۸۲		
انسجام	۰/۴۸۰	۰/۵۵۵	۰/۷۳۱	۰/۶۸۹	
آگاهی	۰/۴۸۶	۰/۱۹۲	۰/۴۲۲	۰/۶۴۹	۰/۷۰۲

در نهایت، معیار ضریب تعیین به‌عنوان معیار پایانی برای ارزیابی برازندگی مدل اندازه‌گیری در نظر گرفته شده است. اعدادی که در اشکال خروجی مدل معادلات ساختاری (حداقل مربعات جزئی) در درون سازه ارائه شده‌اند، بیانگر مقدار ضریب تعیین برای متغیرهای مکنون درون‌زا هستند. با توجه به این اشکال، مقادیر R^2 متوسط و قابل توجه است. چنین می‌توان گفت که در سطح تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم، ۶۸ درصد از واریانس حمایت، ۶۹ درصد از واریانس مشارکت، ۸۰ درصد از واریانس اعتماد، ۷۰ درصد از واریانس انسجام و ۵۰ درصد از واریانس آگاهی توسط گویه‌هاشان تبیین می‌شوند. در ادامه، محاسبات تصویری نرم‌افزار مدل معادلات ساختاری (حداقل مربعات جزئی) در خصوص مدل‌های اندازه‌گیری سنجش تأثیر انجمن‌ها بر توسعه سرمایه اجتماعی نواحی روستایی به شکل (۳) است:

پس از کسب اطمینان از اینکه سازه‌های مورد نظر می‌توانند چهارچوب مناسبی برای اندازه‌گیری مفاهیم تعریف شده باشند، پژوهشگر وارد مرحله بعد؛ یعنی، تخمین معناداری می‌شود. در پژوهش حاضر، برای برآورد معناداری مؤلفه‌های الگوی تدوین شده، از روش بوت استراپ^۱ در فضای نرم‌افزار مدل معادلات ساختاری (حداقل مربعات جزئی) استفاده شده است که از طریق شبیه‌سازی و به روش باز نمونه‌گیری از نمونه مورد مطالعه، معناداری مؤلفه‌ها را مورد آزمون قرار می‌دهد.

1. Bootstrap

شکل ۳ - آزمون مدل اندازه‌گیری مربوط به سنجش تأثیر انجمن‌ها بر سرمایه اجتماعی

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

۳.۵. تخمین معناداری اثربخشی انجمن‌ها بر توسعه سرمایه اجتماعی نواحی روستایی براساس الگوی

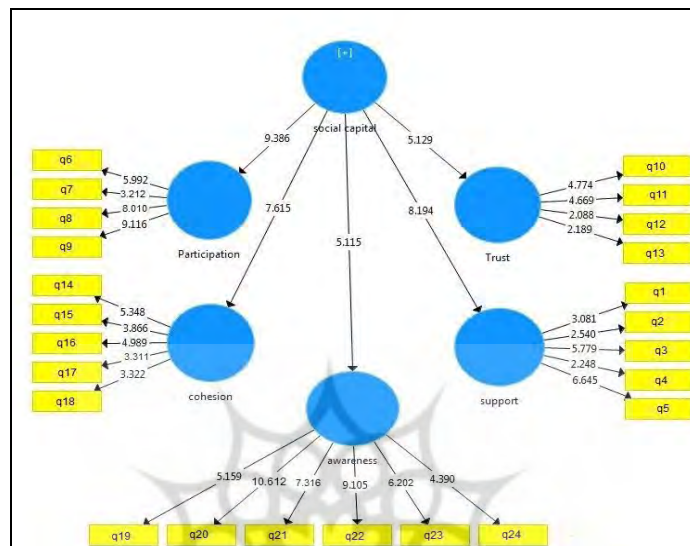
استاندارد

با اجرای دستور بوت‌استرپ در فضای نرم‌افزار مدل معادلات ساختاری (حداقل مربعات جزئی)، سطح معناداری^۱ برای تمامی مسیرهای مفروض در الگوی تدوین شده به نمایش درآمده است. بررسی خروجی نشان می‌دهد که این مقدار برای تمامی مسیرها از میزان استاندارد قدر مطلق $1/96$ بیشتر است (در سطح معناداری $0/001$) و این یافته گواه این است که انجمن‌های اعتبار و پس‌انداز روستایی بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی نواحی روستایی تأثیر معناداری دارند (شکل ۴):

بررسی‌های جزئی‌تر در ارتباط با تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول نشان می‌دهد که تمامی گویه‌هایی که دارای بار عاملی مناسبی بر متغیر مکنون مربوط به خود بوده‌اند، با توجه به نمره t آن‌ها در سطح معناداری قرار دارند. به عبارت دیگر، مقدار t متناظر با هر بار عاملی، بیشتر از مقدار بحرانی آن ($1/96$) در سطح $0/001$ است؛ از این رو، می‌توان گفت که تأثیرگذاری انجمن‌های اعتبار و پس‌انداز روستایی بر تمامی گویه متغیرهای سرمایه اجتماعی براساس نمره t در سطح آلفای ($P < 0.001$) مورد تأیید است. در ارتباط با تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم، برای همه شاخص‌های سرمایه اجتماعی با توجه به مقدار t می‌توان گفت که در این سطح از تحلیل نیز تمامی مقادیر، معناداری بیشتر از $1/96$ را دارند و معناداری را تأیید

1. P-value

می‌کنند. مقدار تی برای متغیر حمایت برابر با ۸/۱۹۴، مشارکت برابر با ۹/۳۸۶، اعتماد برابر با ۵/۱۲۹، انسجام برابر با ۷/۶۱۵ و آگاهی برابر با ۵/۱۱۵ است (جدول ۷):

شکل ۴ - نمرات تی مربوط به مدل سنجش تاثیر انجمن‌ها بر سرمایه اجتماعی

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

جدول ۷ - مقدار ضریب معناداری گویه‌ها و مؤلفه‌های الگوی تدوین شده (سطح معناداری ۰/۰۰۱)

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

مؤلفه	متغیرها	گویه‌ها	تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول	
			نتیجه	مقدار t
حمایت	Q1	تأیید	۳/۰۸۱	تأیید
			۲/۵۴۰	تأیید
			۵/۷۷۹	تأیید
			۲/۲۴۸	تأیید
			۶/۶۴۵	تأیید
مشارکت	Q6	تأیید	۵/۹۹۲	تأیید
			۳/۲۱۲	تأیید
			۸/۰۱۰	تأیید
			۹/۱۱۶	تأیید
اعتماد	Q10	تأیید	۴/۷۷۴	تأیید
			۴/۶۶۹	تأیید

ادامه جدول ۷

مؤلفه	متغیرها	گویه‌ها	تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول		تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم	
			مقدار t	نتیجه	مقدار تی	نتیجه
سرمایه اجتماعی	اعتماد	Q12	۲/۰۸۸	تأیید		
		Q13	۲/۱۸۹	تأیید		
	انسجام	Q14	۵/۳۴۸	تأیید	۷/۶۱۵	تأیید
		Q15	۳/۸۶۶	تأیید		
		Q16	۴/۹۸۹	تأیید		
		Q17	۳/۳۱۱	تأیید		
		Q18	۳/۳۲۲	تأیید		
	آگاهی	Q19	۵/۱۵۹	تأیید	۵/۱۱۵	تأیید
		Q20	۱۰/۶۱۲	تأیید		
		Q21	۷/۳۱۶	تأیید		
		Q22	۹/۱۰۵	تأیید		
		Q23	۶/۲۰۲	تأیید		
Q24		۴/۳۹۰	تأیید			

۵. رتبه‌بندی اثربخشی انجمن‌های اعتبار و پس‌انداز بر مؤلفه‌های گوناگون سرمایه اجتماعی

برای رتبه‌بندی میزان اثربخشی انجمن‌ها بر هریک از ابعاد سرمایه اجتماعی، از آزمون آماری غیرپارامتری فریدمن^۱ استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون فریدمن در ارتباط با رتبه‌بندی اثرهای سازمان‌ها بر ابعاد سرمایه اجتماعی بیانگر این موضوع است که بین اثربخشی سازمان‌ها بر ابعاد توسعه، اختلاف معنادار وجود دارد و ادعای یکسان بودن رتبه ابعاد پذیرفته نیست؛ زیرا، طبق محاسبات آماری این آزمون سطح معناداری برابر با صفر و کمتر از $0/05$ ($Sig > 0/05$) است (جدول ۸).

بعد از تأیید معناداری تفاوت‌ها بین ابعاد سرمایه اجتماعی، اینک محاسبات آزمون فریدمن در ارتباط با مقایسه میانگین‌ها بین شاخص‌های پنج‌گانه سرمایه اجتماعی ارائه می‌شود. نتایج درزمینه اولویت‌بندی اثربخشی نشان می‌دهد که بیشترین تأثیر انجمن‌ها به سرمایه اجتماعی نواحی روستایی، به بعد حمایت مربوط می‌شود که نمره میانگین آن برابر با $۴/۳۸$ است. بعد از این بعد از سرمایه اجتماعی، بعد آگاهی با

1. Friedman test

نمره میانگین ۴/۲، بعد مشارکت با نمره میانگین ۴/۱، بعد انسجام با نمره میانگین ۳/۹۱ و بعد اعتماد با نمره میانگین ۳/۸۳، به ترتیب از رتبه دوم تا رتبه چهارم قرار گرفته‌اند (جدول ۸):

جدول ۸ - نتیجه آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی اثربخشی انجمن‌ها در سطح ابعاد توسعه روستایی

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵

رتیب اولویت	میانگین رتبه	ابعاد		
اول	۴/۳۸	حمایت		
دوم	۴/۲	آگاهی		
سوم	۴/۱	مشارکت		
پنجم	۳/۸۳	اعتماد		
چهارم	۳/۹۱	انسجام		
شاخص‌های آزمون رتبه‌بندی فریدمن				
تعداد نمونه	مقدار آماره کای دو (X^2)	درجه آزادی (Df)	ارزش پی (P-Value)	سطح خطا (Sig)
۲۱۵	۱۳۱/۴۲۵	۴	۰/۰۰۰	۰/۰۵

۶. نتیجه‌گیری

بررسی پیشینه نظری پژوهش، چهارچوبی را برای سنجش تأثیر سازمان‌های محلی اجتماع محور بر سرمایه اجتماعی ارائه می‌دهد که این الگوی سنجش، در چهارچوب مدل ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی براساس معیارهای برازش مدنظر تأیید شده است. مطابق با الگوی مطلوب سنجش تأثیر سازمان‌های محلی اجتماع محور بر سرمایه اجتماعی، بررسی یافته‌ها نشان داد که فرضیه‌های پایه‌ای شکل - دهنده به الگوی نظری پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرند؛ به نحوی که از یک دیدگاه می‌توان گفت که سازمان‌های محلی اجتماع محور در نواحی روستایی، به واسطه ایجاد بستر همیاری و همکاری به خصوص در مواقع اضطرار، پشتیبان حمایتی مناسبی را فراهم می‌آورند. حمایت‌هایی که در تحلیل‌های پژوهش حاضر مورد تأیید قرار گرفته‌اند، دربرگیرنده حمایت‌های مالی، فیزیکی، عاطفی و حتی حمایت در سطح سکونتگاه روستایی برای گره‌گشایی از مشکلات روستا است که عده‌ای آن را حتی دلیل اصلی تشکیل چنین سازمان محلی ای بیان کرده‌اند. در این راستا، می‌توان به نتایج پژوهش‌هایی نظیر پاتنام (۱۹۹۳)، پرامچاندر (۲۰۰۷) و راتینام و راجیمون (۲۰۱۰) اشاره کرد که به نتایج مشابه با همین نتیجه رسیده‌اند. افزون بر این، همانند نتایج پژوهش‌های شارع‌پور (۱۳۸۰)، کلانتری و همکاران (۱۳۸۸)، رستمی و همکاران (۱۳۹۲) و کرمب (۲۰۰۴)، نتایج بررسی‌های حاضر نشان داد که به وجود آمدن مشارکت سازمان یافته

به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر دست‌یابی به توسعه پایدار روستایی، در نتیجه تشکیل و تقویت سازمان اجتماع محور از جمله کارکردهای مهم سازمان‌های اجتماع محور محلی به حساب می‌آید. نتایج مشاهدات میدانی نشان داد که سازمان‌های اجتماع محور، مشارکت را در سطوح مالی، فکری و فیزیکی برای اعضا فراهم کرده‌اند و آن‌ها را در حل مسائل فردی و اجتماعی بسیج کرده‌اند و بستر حضور فعالانه آن‌ها را امکان‌پذیر کرده‌اند. نتایج پژوهش نشان داد که از رهگذر مقوله ایجاد مشارکت در ابعاد گوناگون در نواحی روستایی، شرایط برای ایجاد انسجام میان روستاییان فراهم شده است. در این مقوله می‌توان به احساس مسئولیت بیشتر روستاییان نسبت به هم و نسبت به وقایع محیط پیرامون، کاهش درگیری و نزاع و افزایش حس مسئولیت و همیاری و همکاری اشاره کرد که در ذیل مقوله انسجام مورد تأیید قرار گرفته است. هم‌راستا با این یافته پژوهش، پژوهش‌های هونگ و اسپورلدر (۲۰۰۷)، آریان‌پور (۱۳۸۷)، رحیمی و همکاران (۱۳۹۰) و رستمی و همکاران (۱۳۹۲)، از جمله تحقیقاتی هستند که این نتیجه را تأیید قرار می‌کنند. سازمان‌های اجتماع محور روستایی در اکثر اوقات نشانگر دست‌به‌دست‌هم‌دادن روستاییانی است که نقصانی را در زمینه ارائه خدمات در فضای زندگی خود احساس کرده‌اند. در این میان، لازمه چنین اتحادی وجود اعتماد بین روستاییانی است که برای رفع مسئله خاصی گرد هم می‌آیند؛ از این رو، سازمان‌های داوطلبانه و خودجوش محلی نیز متأثر از اعتماد و نیز تأثیرگذار بر مقوله اعتماد است. نتایج این پژوهش نشان داد که رفع سوءظن و باورکردن قول و قرارها در روابط متقابل بین روستاییان، با تشکیل شکل‌های محلی افزایش یافته است. افزون‌براین، بررسی‌ها نشان داد که چنین تشکلی‌هایی بر اعتماد متقابل بین روستاییان، شوراها و دهیاری‌ها افزوده و همچنین، تسهیل‌کننده مرادفات مالی بین روستاییان بوده است که از ملزومات چنین مبادلات است. این یافته همسو با پژوهش‌های یوسف و همکاران (۲۰۰۹)، کلانتری و همکاران (۱۳۸۸)، شیرینی و مرشدی (۱۳۸۹) و رحیمی و همکاران (۱۳۹۰) است. از جمله موارد مفروض دیگر در پژوهش، تأثیر میزان آگاهی و اطلاعات در نتیجه تشکیل سازمان‌های اجتماع محور بوده است که این تأثیر در جریان تحلیل یافته‌ها تأیید شده است. نتایج نشان داد که آگاهی‌های روستاییان در زمینه کشت محصولات، نگهداری و پرورش دام و فروش محصولات افزایش یافته است و این آگاهی بر مطلوبیت کسب‌وکار آنان افزوده است. افزایش آگاهی‌ها در زمینه بهداشت و سلامت و صیانت از محیط پیرامون از جمله دیگر نتایجی است که از یافته‌های پژوهش استنتاج شده است. در پژوهش حاضر، آگاهی مقوله‌ای است که علاوه بر زمینه‌های یادشده شامل مواردی نظیر کسب آگاهی در زمینه‌های وظایف مسئولان محلی، آگاهی‌های سیاسی و آگاهی‌هایی در مورد خدمات دامپزشکی و

نگهداری و پرورش درختان باغی و زراعی می‌شود. تأثیر سازمان‌های اجتماع محور روستایی بر آگاهی روستاییان نتیجه‌ای است که هم‌راستا با نتایج پژوهش‌های پاتنام (۱۹۹۳)، کولینز و همکاران (۲۰۰۹)، کلانتری و همکاران (۱۳۸۸)، علی‌بیگی و جعفری‌نیا (۱۳۸۹) و شیری و مرشدی (۱۳۸۹) است. در ادامه تحلیل‌های پژوهش، نتایج نشان داد که تأثیر سازمان‌های اجتماع محور بر مؤلفه‌های گوناگون سرمایه اجتماعی تفاوت وجود دارد؛ به نحوی که مؤلفه حمایت روستاییان از همدیگر بیشترین تأثیر را از سازمان‌های اجتماع محور محلی پذیرفته است و بعد از این مؤلفه، به ترتیب مؤلفه‌های آگاهی، مشارکت، اعتماد و انسجام در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

در نهایت، با توجه به اثرهای مثبت سرمایه اجتماعی، به نظر می‌رسد که در صورت توانمندسازی و رفع ضعف‌های این گونه سازمان‌ها و به‌کارگیری آن‌ها در طرح‌های توسعه روستایی، ابزار مناسبی برای دستیابی به پایداری توسعه و تحقق توسعه‌ای مشارکتی باشد.

کتابنامه

۱. احمدی فیروزجایی، ع.، صدیقی، ح.، و محمدی، م. (۱۳۸۵). مقایسه مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی کشاورزان عضو و غیرعضو تعاونی‌های تولید روستایی. *فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۶ (۲۳)، ۹۳-۱۱۱.
۲. افراخته، ح.، عزیزی، ا.، و مهرعلی تبار فیروزجایی، م. (۱۳۹۳). نقش سرمایه اجتماعی بر توسعه روستایی دهستان چهاردانگه. *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۱۴ (۳۴)، ۲۷-۴۵.
۳. آریان‌پور، ل. (۱۳۸۷). تبیین نقش سازمان‌های غیردولتی جوانان به‌عنوان حاملان اصلی سرمایه اجتماعی در توسعه اجتماعی. *پژوهش‌نامه علوم اجتماعی*، ۲ (۳)، ۱۷۴-۱۵۳.
۴. باقری، ل. (۱۳۸۵). تأثیر استفاده از تکنولوژی اطلاعات (اینترنت) بر میزان سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد)، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.
۵. پاتنام، ر. (۱۳۸۰). *دمکراسی و سنت‌های مدنی* (م. ت. دلفروز، مترجم). تهران: نشر غدیر.
۶. خانی، ف.، قدیری معصوم، م.، و ملکان، ا. (۱۳۹۲). تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر توسعه نواحی روستایی (مورد مطالعه: دهستان کودین، شهرستان کنگاور). *جغرافیا (فصلنامه بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران)*، ۱۱ (۳۸)، ۴۳ - ۲۱.
۷. رحیمی، ف.، اسماعیلی، م.، نوری، ا.، و مهدوی، ع. (۱۳۹۰). بررسی سرمایه اجتماعی با تأکید بر نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در پیشگیری از اعتیاد. *پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*، ۱ (۴)، ۶۲ - ۴۵.

۸. رستمی، ف.، علی‌آبادی، و.، و بقایی، س. (۱۳۹۳). نقش عضویت در تشکل‌های روستایی بر سطح سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی. *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، (۴)، ۱۴ - ۱.
۹. رفیعیان، ا.، درویش‌صفت، ع.، و نمیرانیان، م. (۱۳۸۵). تعیین تغییرات گسترده جنگل‌های شمال کشور بین سال‌های ۷۳ تا ۸۰ با استفاده از تصاویر سنجنده ETM+ (مطالعه موردی در جنگل‌های بابل). *علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی*، ۱۰(۳)، ۲۷۷-۲۸۶.
۱۰. سپهردوست، ح.؛ زمانی‌شبخانه، ص. (۱۳۹۲). نقش سرمایه اجتماعی در توزیع درآمد در مناطق روستایی کشور. *فصلنامه روستا و توسعه*، ۱۶(۱)، ۱۴۸ - ۱۲۹.
۱۱. سلمانی، م.، تقی‌پور، ف.، رمضان‌زاده لسبویی، م.، و جلیلی‌پروانه، ز. (۱۳۸۷). بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی (مشارکت مدنی، تعامل اجتماعی و اعتماد) در توسعه روستایی (مطالعه موردی: روستاهای باغستان و شهرستان فردوس). *مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، ۴(۱۲)، ۴۵ - ۲۳.
۱۲. شادی طلب، ژ.، و کرمانی، ح. (۱۳۸۷). فقر و سرمایه اجتماعی در جامعه روستایی. *فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۷(۲۸)، ۶۵ - ۳۵.
۱۳. شارعی‌پور، م. (۱۳۸۰). فرسایش سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن. *نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران*، ۳(۳)، ۱۱۲ - ۱۰۱.
۱۴. شیروانیان، ع.، و نجفی، ب. (۱۳۹۰). بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر رفاه و کاهش فقر روستایی (مطالعه موردی: محدوده شبکه آبیاری و زه‌کشی درودزن). *مجله اقتصاد کشاورزی*، ۵(۳)، ۵۳ - ۲۵.
۱۵. شیرینی، ح.، و مرشدی، ا. (۱۳۸۹). کانون‌های فرهنگی - هنری و توسعه سرمایه اجتماعی (بررسی میزان و اشکال سرمایه اجتماعی کانون‌های فرهنگی و هنری دانشگاه‌های تهران). *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۴۰(۴)، ۱۷۶-۱۴۵.
۱۶. علی‌بیگی، ا.، و جعفری‌نیا، م. (۱۳۹۰). تأثیر تعاونی‌های تولیدی بر میزان سرمایه اجتماعی: مطالعه تعاونی‌های بخش طیور شهرستان کرمانشاه. *مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*، ۲-۴۲ - ۴۳(۳)، ۴۷۲-۴۶۱.
۱۷. فوکویاما، ف. (۱۳۷۹). *پایان نظم* (غ. ع. توسلی، مترجم). تهران: انتشارات جامعه ایرانیان.
۱۸. فیروزآبادی، ا. (۱۳۸۴). *بررسی سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن در شهر تهران*. (رساله دکتری جامعه‌شناسی)، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۱۹. کلانتری، خ.، اسدی، ع.، رحیمیان، م.، محمدی، ی.، انصاری‌اردلی، ع.، و طرفی، ع. (۱۳۸۸). وضعیت سرمایه اجتماعی در تعاونی‌های تولید روستایی شهرستان کوهدشت و عوامل مرتبط با آن. *فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۱۱(۴۲)، ۱۵۲-۱۲۹.
۲۰. کلمن، ج. (۱۳۷۷). *بنیادهای نظریه اجتماعی*. (م. صبوری، مترجم). تهران: نشر نی.
۲۱. ماجدی، س. م.، و لهسایی‌زاده، ع. (۱۳۸۵). بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای، سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی (مطالعه موردی در روستاهای استان فارس). *فصلنامه روستا و توسعه*، ۹(۴)، ۴۰ - ۲۵.
۲۲. ماجدی، س. م.، و لهسایی‌زاده، ع. (۱۳۸۸). رابطه سرمایه اجتماعی با کنش جمعی در مناطق روستایی. *فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۱۰(۳۸)، ۱۹۱ - ۱۷۱.
۲۳. موسوی، م. (۱۳۸۵). مشارکت اجتماعی یکی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی. *فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۶(۲۳)، ۹۲ - ۶۷.
۲۴. میری، غ.، جوان، ج.، افراخته، ح.، ولایتی، س.، و شایان، ح. (۱۳۸۹). نقش سرمایه اجتماعی در توسعه روستایی (نمونه موردی: منطقه پشت‌آب سیستان). *مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، ۹(۱۴)، ۴۹ - ۲۹.
25. Collins, D., Morduch, J., Rutherford, S., & Ruthven, O. (2009). *Portfolios of the poor: How the world's poor live on \$2 a day*. United States: Princeton University Press.
26. Cramb, A. R. (2004). *Social capital and soil conservation: Evidence from the Philippines*. Paper presented at the 48th Annual Conference on Australian Agricultural and Resource Economics Society, Melbourne, Australia.
27. Grootaert, C., & Thierry, V. (2002). *Understanding and measuring social capital: A synthesis of findings and recommendations from the social capital initiative* [IRIS discussion paper No. 02/01]. Retrieved from <http://www.iris.umd.edu/download.aspx>
28. Herath, D. (2008). *Rural development through social capital*. Goteborg: Goteborg University.
29. Hong, G., & Sporleder, T. (2007). *Social capital in agricultural cooperatives: Application and measurement of agricultural, environmental and developmental economics*. Retrieved from <http://www.usaskstudise.Coop/socileconomy/files/congresso7/hong-Sporleder.pdf>
30. Lehto, E. (2001). *Social capital in rural development: How can rural communities compete effectively in the global economy?*. Finland: University of Joensuu.
31. O'Brien, D. (2000). *Social capital and community development in rural Russia*. Retrieved from <http://poverty.worldbank.org>

32. Poomkaew, P. (2006). *Leadership, social capital and community development in rural Thailand* (Unpublished doctoral dissertation). University of York, UK.
33. Premchander, S. & Prameela, V. (2007). *Empowering women through microfinance: A policy and programme review*. Delhi: CARE India.
34. Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
35. Rathinam, U., & Natchimuthu, K. (2010). *Women empowerment in Indian context: An impact of self-help groups on women livelihoods in Pondicherry*. Dehli: Lambert Academic Publishing.
36. Simons, R., & Birchall, T. (2008). The role of cooperatives in poverty reduction network perspectives. *Journal of Socio-Economics*, 37(6), 2131° 2140.
37. Winter, L. (2000). *Towards a theorized understanding of family life and social capital* [Working paper, No. 21]. Australia: Australian Institute of Family Studies.
38. Woolcoch, M., & Narayan, D(a). (2000). Social capital implication for development theory. *Research and Policy*, 15(2), 225-249.
39. Woolcock, M., & Narayan, D(b). (2000). *Social capital: Implications for development theory*. Research and Policy. Retrieved March 6, 2014, <http://www.deepanarayan.com/pdf/papers/woolcock.pdf>
40. Yusuf, N., Ijaiya, G. T., & Ijaiya, M. A. (2009). Informal financial institutions and poverty reduction in the informal sector of Offa town, Kwara state: A case study of rotating savings and credit associations (ROSCAs). *Journal of Socio-Economics*, 20(1), 71-81.